

Романова В.*

СВІТОВИЙ ПОРЯДОК І ГЛОБАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ

Структурні зміни в міжнародних відносинах наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. кардинальним чином вплинули на зміни середовища безпеки сучасної міжнародної системи. Світ опинився перед новими ризиками, які мали не тактичний, а системний характер. Враховуючи системний і транскордонний характер нових загроз, виникає необхідність з'ясування, чи зможуть їм протистояти тільки держави, або існує потреба в створенні механізмів глобального управління або спеціальних регіональних форматів.

С кінця 1980-х років в світовій політичній думці розгорнулись дискусії по проблемам світорегулювання, для яких була характерна боротьба різних парадигм, але об'єднувало визнання того, що світопорядком, всією системою міжнародних відносин як певною цілісністю в принципі можливо управляти або хоча б регулювати, що це є не тільки можливим, але й необхідним.

Дискусії проходили переважно в межах концепції глобального управління/регулювання (global governance), яка сформувалась на початку 1990-х років, а протягом 1990-х рр. визначились два її основних ідейно-політичних напрями – ліберально-глобалістське та реформістське. В широкий обіг поняття «глобального управління» було запроваджено створеною в 1992 р. Комісією ООН по глобальному управлінню, які серед завдань пошуку шляхів розв'язання глобальних проблем визначили і розробку нових правил поведінки на світовій арені.

Протягом 1990-х років концепція глобального управління базувалась на попередньому досвіді міждержавної взаємодії і реально існуючих наднаціональних політичних структурах, визнанні значення наднаціональних інститутів, державно-інституціональному баченні майбутньої системи глобального управління. Але додатковим елементом стає визнання необхідності доповнення відносин між державами іншими відносинами – між державами і новими міжнародними, транснаціональними і наднаціональними акторами. Це, зокрема, знайшло відображення в доповіді Римському клубу «Перша глобальна революція» (1991р.).

Зміни, які відбулись в міжнародних відносинах на межі тисячоліть, призвели до посилення впливу теоретичних поглядів неоліберального напрямку в їх дослідженні. Серед авторів, які презентували ліберальну та неоліберальну парадигму дослідження проблем глобального управління, слід назвати німецьких дослідників Т.Рісе, Д.Меснера, Фр.Нуселера, Л.Фількенштейна, американських та англійських дослідників Дж.Розенау, Дж.Галтунга, Р.Кеохейна, Дж.Ная [1]. В РФ цією проблемою займалися Э.Я.Баталов, О.Н. Барабанов, В.А. Голіцин, Н.А. Косолапов, М.В. Ларіонова, М.В. Стрежнева, В.В. Терещенко та ін. [2].

Російський дослідник Н.А. Косолапов, акцентуючи увагу на мовну специфіку, вважає, що російськомовне словосполучення «глобальне управління» не зовсім точно відображає англійський варіант, оскільки містить в собі більш імперативні конотації [3]. Тому інколи

* аспірантка кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: проф. Манжола В.А.

в якості більш вдалого перекладу пропонується словосполучення «глобальне регулювання».

Згідно з іншим підходом, регулювання розглядалося як одна з трьох конотацій комплексного поняття «управління» (governance), дві інші – сукупність норм, правил, цінностей, механізмів та інститутів регулювання поведінки суб'єктів міжнародної системи (в цьому розумінні governance слід перекладати як «елементи регулювання»); як процес, спрямований на впорядкування міжнародної системи, зменшення в ній хаотичності і непередбаченості (в цьому розумінні governance пропонується перекладати як «регулювання») [4].

Дискусійними залишались визначення підходів, засобів, методів, принципів, цінностей та інститутів, які мають бути включені в таке регулювання.

Як вважає російський дослідник А.Д.Богатуров, характер реального управління пов'язан з наступними параметрами сучасного світового порядку: принципом «вибіркової легітимності»; ієрархією країн та груп країн у відповідності з їх можливостями; наявністю специфічного узгоджуючого механізму; інститутом неформального управління [5].

Відбувається еволюція механізмів регулювання міжнародного порядку. В спадщину від Ялтинсько-Потсдамської системи залишилися універсальний механізм – ООН.

В доповіді Комісії ООН по глобальному управлінню «Наше глобальне сусідство» (1995 р.) вказувалось на взаємопов'язаність національних та глобальних зусиль та політик, створенні наднаціональної системи управління. Були сформульовані пропозиції щодо перебудови системи ООН як найважливішого кроку до реалізації принципів глобального управління [6].

Ідеї цієї доповіді опинились в центрі обговорення питання щодо реформування ООН. В доповіді Програми розвитку ООН за 1999 р., присвяченій людському виміру глобалізації, була констатована необхідність створення моделі глобального управління «з людським обличчям» і запропонована нова глобальна архітектура, адекватна викликам сучасного світу. В якості нових глобальних інститутів були запропоновані Всесвітній центральний банк, Всесвітня екологічна установа, Всесвітній інвестиційний фонд, Міжнародний карний суд з широкими повноваженнями в галузі прав людини, реформування ГА ООН.

Узагальнюючи еволюцію концепції глобального управління на межі тисячоліть, викремимо наступні підходи. Перший базується на визнанні регулюючої функції ООН і інших міжнародних організацій. Другий підхід констатував, що система глобального управління знаходиться в стадії формування, а її організаційні форми є ще невизначеними. В третьому підході глобальне управління розглядалось як якісно нова система, відмінна за принципами регулювання від міждержавних відносин.

В цих парадигмальних межах сформувалось декілька основних версій глобального управління, зокрема олігархічні – концепція «світового уряду», яка в практичному плані передбачала зміцнення ролі наднаціональних структур та інститутів, узгодження позицій та розробку єдиного політичного курсу світового розвитку на основі домінування визначеної групи країн або однієї держави.

В якості інституційно-групового механізму розглядається «Велика вісімка». Дуже перспективною моделлю подальшого вдосконалення і легітимізації неформального механізму регулювання міжнародного порядку, який з часом може стати ключовим у вирішенні глобальних проблем людства є формат «Велика вісімка плюс п'ять».

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття почав формуватись індивідуально-груповий механізм – «США плюс коаліція обраних для виконання конкретної мети держав».

Вказані інститути не є повністю представницькими в глобальному масштабі. В той же час вони опосередковано підтримують політичну глобалізацію, сприяють формуванню більш ефективного глобального управління.

Література

1. Фесенко М.В. Глобальне управління міжнародною системою в контексті трансформації інституту національних держав // Дослідження світової політики. Збірник наукових праць. Випуск 41, Київ, 2007. – С.115.
2. Баталов Э.Я. Мировое развитие и мировой порядок. Издательство: Российская политическая энциклопедия, 2005 г.; Баталов Э.Я. Мировое развитие и мировой порядок. Российская политическая энциклопедия, 2005 г.; Глобальное управление / О.Н. Барбанов, В.А. Голицын, В.В. Терещенко. - М.: МГИМО, 200; Ларионова М.В. Актуальные проблемы глобального управления: «Группа восьми» и международные многосторонние институты. М.: Университетская книга, 2007.
3. Транснациональное политическое пространство: новые реальности международного развития –/ Н.А. Косолапов, М.В. Стрежнева, Ф.Г. Войтоловский и др.; отв. ред. М.В. Стрежнева. -- М.: ИМЭМО РАН, 2010.
4. Россия и мир. Новая эпоха. 12 лет, которые могут все изменить / отв. ред. и руков.авт.кол. С.А.Караганов. – М.; АСТ. Русь-Олимп, 2008, - с.145.
5. Богатуров А.Д. Синдром поглощения в мировой политике // Внешняя политика и безопасность современной России. 1991-2002: в 4 т. / сост. Т.А.Шаклеина. М., 2002. – С.89.
6. Our Global Neighborhood. Report of the Commission on Global Governance. Oxford, 1995.